

JÁN ČERVEŇ – MYSLIACI V CÍTENÍ, PRECIŤUJÚCI MYSLENIE...

Marián Grupač

„Filozofia je myslenie v myslení a poézia na rozdiel od novín alebo úradných tlačív je myslenie v cítení.“

(Z denníkového zápisu Jána Červeňa, 5. decembra 1939)

Vyššie uvedené slová si zapísal mladý, v tom čase vysokoškolák, a nádejný prozaik Ján Červeň do svojho denníka, ktorý prezentuje na svojich stránkach i internetový portál denníka SME v rámci projektu Zlatý fond¹, kde zriaďovatelia sústreďujú zdigitalizované diela klasikov slovenskej literatúry.

Práve denníkové záznamy Jána Červeňa uverejnené na spomínanom portáli, podľa nás, generujú niektoré symptómy neodborného a necitlivého spracovania, a v kontexte ucelenej dokumentácie Červeňovej pozostalosti tak podávajú niekedy informácie, ktoré by eventuálne mohli ovplyvňovať interpretáciu autorovej tvorby, resp. jeho životných postojov.

Viesť si denník, systematicky zaznamenávať torzá svojich myšlienok, pochybností, zistení, názorov, ale taktiež nie menej i pocitov, túpnutí, vzplanutí a vášní, to je dozaista mnohovýznamový fenomén, ktorý sa ale z dnešnej perspektívy pragmatického a uponáhľaného človeka – Slováka, Európana 21. storočia môže zdať mnohým ako čistý anachronizmus, zbytočnosť, či dokonca prejav akejsi introvertnej dekadencie. Na druhej strane však možno tvrdiť, že súbežne s uvedenou hypotézou je faktom, že „pestovanie si“ vlastného denníka, či systematické sústreďovanie zápisov a reflexií z rozličných oblastí života zažíva dnes renesanciu, a to predovšetkým v podobe elektronických denníkov, tzv. blogov. Mnohí ľudia, vrátane spisovateľov, politikov, vedcov, a i., si dnes zakladajú a vedú svoje elektronické denníky, kde (pováčšine) verejne prezentujú svoje postoje, názory, myšlienky, alebo dokonca i pocity a komentujú dianie okolo seba a v sebe.

Možno teda v tomto kontexte nazvať Červeňa priekopníkom, či predchodcom dnešného „bloggera“?...

Domnievame sa, že Červeňove denníkové záznamy boli, a aj sú, až príliš intímne, delikátne a jemné na to, aby boli (v čase ich vzniku) verejne prístupné a exponované ako autorove oficiálne postoje a vyhlásenia. Pisateľ blogu vedome píše svoje poznámky s vedomím, že ich bude publikovať, bude sa nimi prezentovať. To je azda hlavný dôvod prečo je možné tvrdiť, že Červeň nebol „blogger“. Vo svojich denníkoch „myslel v cítení“ a taktiež zároveň precíťoval myslenie... Azda mu ani nikdy nenapadlo, že jeho denník niekedy bude čítať aj niekto iný, ako on sám – jeho autor. V piatok, 5. decembra 1940 si Červeň do denníka zapísal o. i. aj nasledovné slová: „Dúfam, že nik to po mne nebude čítať; som taký zaľúbený, že neviem už písať. Trasia sa mi ruka a srdce...“.

¹ Dostupné na: <http://zlatyfond.sme.sk>

V jeho denníkoch môžeme dnes, okrem dokumentačnej, dokumentárnej hodnoty vyextrahovať i potvrdenie jeho spisovateľskej a ľudskej polohy, o ktorej bol presvedčený aj Ladislav Ballek, keď napísal: „*Ján Červeň bol, súdiac podľa jeho textu, sústredený a mĺkvy človek a ako autora ho aj v budúcnosti najlepšie prečítajú najzaujímavejšie vyložia jemu podobné, s ním spríbuznené povahy. Starosti, lásky a žiale, ktoré mal, nemôžu byť blízke ani všetkým začínajúcim prozaikom, hoci všetkým začínajúcim autorom môže byť blízka jeho výsostná a výrazná túžba byť svojský, v každom ohľade majstrovský, byť v tom najlepšom zmysle profesionál.*“ (Ballek, 1980).

Ballek veľmi výstižne pomenoval Červeňovu povahu a tak i povahu jeho denníkových spovedí. Hoci bol Červeň predovšetkým prozaikom, bol zároveň i básnik, či skôr lyrik. Básnik vnútornej reality, básnik mysliaci v cítení... Jeho básne, ktoré prikladáme a zverejňujeme aj ich prepis v našom príspevku môžu napokon dokazovať, že paradoxne v tvorbe poetických textov nebol Červeň príliš oslnivý, či originálny, skôr často upadal to patetických póz a naivných štylizácii. Lyrika však bola inherentnou podstatou jeho výpovedí, a to nielen v denníkoch, ale predovšetkým v jeho prozaických textoch. Potvrďuje to i básnik Vladimír Puchala, ktorý o Červeňovej novele *Modrá katedrála* o. i. uviedol: „*Subjektívny zážitok sveta a jeho intenzita v procese svojej formulácie vždy (u Červeňa – pozn. M. G.) tendovala k lyrike. Lyrika si v naznačovaní tušeného napomáhala obrazom – metaforou. Červeň pracuje s metaforou ako s principiálnym prostriedkom výstavby textu. Obrazová nasýtenosť jeho novely (Modrá katedrála – pozn. M. G.) nie je dekoratívnym prvkom (ako sa často uvádza v školskej praxi), ale stáva sa metódou zmocňovania sa tušeného, mieri za hranice objektívneho sveta. Metafora nie je okľukou, ale prienikom. Tým, že mnohosť významov zlučuje v jednotu, jednotu významov v mnohosť, tým, že večnosť spúta do okamihu, má moc narušovať bežné plynutie jazyka. Vytvára teda akúsi ruptúru, skok v myslení, spája pojmové a emocionálne – vzbudzuje poetickú predstavu, ktorá dáva novú optiku na vnímanie skutočnosti. Poetická predstava stimuluje divergentné myslenie, nabáda nás k dvojitému vnímaniu vecí a javov.*“ (Puchala, 1998).

Je evidentné a celkom transparentné, že Červeň, hoci predovšetkým tvorca epických obsahov, exponuje seba (denníky) a svojich hrdinov (prózy) ako výdatný lyrický subjekt a determinant celkovej originalnosti a novosti takto vykreovaných textov. „*Červeňov text. Nie je každodenný. Je to záznam, ktorý zanechal po sebe duševne zaujímavý človek. Myslel a predstavoval si veci svojsky, originálne. Je to zaujímavé rozprávanie, hoci to tak sprvu nevyzerá, je to správa o tom, čím všetkým sa zaoberala autorova myseľ. A má aj taký dobre urobený text, kde len máločo prezrádza, že bol mladý a netrpezlivý.*“ (Ballek, 1980).

Oddeliť Červeňove denníky od jeho ostatnej beletristickej tvorby by bolo dnes už azda neprirodzeným gestom a taktiež i vyjadrením popretia kontextuálneho vedomia ako bezprostredného a výsostne autentického záznamu života a tvorby tohto spisovateľa. Jeho denníky dotvárajú prirodzený a opäť o niečo pravdivejší portrét umelca, v tvare a procese, ktorý odhaľuje, ozrejmuje a pomáha objavovať; v spôsobe, aký preferoval a ctil napríklad i klasik francúzskej literatúry 19. storočia, literárny kritik Charles-Augustin Sainte-Beuve (1804 – 1869), ktorý dielo neoddeľoval od jeho tvorca, „*práve ono sa mu videlo ako jedinečný prameň pre poznanie človeka. Začínal (Sainte – pozn. M. G.) vždy dielom; no jeho cieľ bol človek a dielo, človek azda ešte väčšmi ako dielo.*“ (Vantuch, 1983).

V uvedených súvislostiach si dovoľujeme dnes predstaviť, či väčšmi znova pripomenúť Jána Červeňa ako mladého citlivého, vnímavého a originálneho intelektuála a tvorcu, ktorý do pomyslenej katedrály slovenskej literatúry nevošiel ako hosť, či zblúdilec – on sám ju totiž pomáhal stavať a veľať. Zvolili sme však odlišnú, jasnejšiu a domnievame sa, že prirodzenejšiu metodológiu spracovania autorových textov a osobných zápisov, ako kolektív autorov projektu Zlatý fond na portáli denníka SME.

„Igor mal poslednú myšlienku: 'Zbohom, idem.'

Zvony ešte raz zhučali a odnášali ho.

Dážď prestal a výšava je opäť modrá a zlatá. Zo zeme vyrastajú ohromné stĺpy a podpierajú klenbu krásnej a mohutnej katedrály.“ (Červeň, 1998).

PROJEKT ZLATÝ FOND DENNÍKA SME

Zlatý fond denníka SME predstavuje digitalizovanú zbierku literárnych diel klasikov slovenskej literatúry a je prístupná na webovej stránke: <http://zlatyfond.sme.sk>. Cieľom projektu je „zdigitalizovať a na internete zverejniť najlepšie diela slovenskej literatúry, koordinovať prácu dobrovoľníkov na digitalizácii jednotlivých literárnych diel, vytvoriť domovskú stránku pre túto iniciatívu, popularizovať slovenskú literatúrnú tradíciu jej jednoduchou dostupnosťou.“ (Zlatý fond SME, O projekte, 2014).

Projekt sa, podľa správcov portálu, zameriava na „plnotextovú digitalizáciu, sprístupňuje najmä najnovšie, jazykovo a štylisticky najmodernejšie spracovania kníh. Zriedkavo digitalizuje najstaršie vydania. Projekt plne akceptuje všetky európske odporúčania pre digitalizáciu národného kultúrneho dedičstva, snaží o čo najčistejšie spracovanie z hľadiska gramatiky, bibliografie i typografie textu. Všetky diela sú a vždy zostanú voľne dostupné pre každého bez rozdielu.“ (Tamtiež).

Súčasťou uvedeného projektu sú aj nasledovné sekcie: katalóg diel (ktorý k dnešnému dňu – 15. júla 2014 – pozostáva z 1 816 diel), o projekte, najčastejšie otázky, príručka digitalizátora, pridajte sa!, blog projektu a napokon diskusia k projektu.

Okrem iných diel, obsahuje projekt Zlatý fond SME aj zdigitalizované torzo diela a denníkov, či korešpondencie slovenského prozaika Jána Červeňa.

DIGITALIZOVANÝ DENNÍK JÁNA ČERVEŇA V RÁMCI PROJEKTU ZLATÝ FOND SME

Na portáli Zlatý fond SME je doposiaľ (júl 2014) publikovaných sedem zdigitalizovaných prozaických diel Jána Červeňa (*Svätá žiara, Zlomený kruh, Modrá katedrála, Sedem listov, Prorok, Divé vtáča a Slnčné dni*) a taktiež výber z denníkových záznamov Jána Červeňa pod názvom *Z denníka*.

Práve na posledný uvedený záznam v indexe digitalizovaných dokumentov Jána Červeňa sme zamerali našu pozornosť. Spomínané denníkové záznamy z pozostalosti Jána Červeňa sú totiž verejne publikovaným materiálom, ktorý vychádza predovšetkým z publikácie *Ján Červeň. Modrá katedrála*, ktorá vyšla vo Vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov v Bratislave v roku 1998. Zostavovatelia v edičnej poznámke uvádzajú aj ďalšie zdroje: „Novely Jána Červeňa prvýkrát knižne vyšli až posmrtno (*Modrá katedrála*, Matica slovenská 1942, Knižnica Slovenských pohľadov, zväzok LXXXVI), druhýkrát vo výbere z jeho diela, ktorý zostavil Stanislav Šmatlák (*Modra a zlatá*, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1964); ten obsahuje aj niektoré autorove poviedky uverejnené predtým časopisecky (*Nový svet*), esejistickú štúdiu o Shakespearovi (*Naše divadlo*), ako aj fragmenty z Červeňovho denníka, ktorý si písal od februára 1935 do júla 1936 a od septembra 1939 po október 1940.“ (Zlatý fond SME, *Z denníka*, 2014).

Digitalizátormi dokumentu nazvaného *Ján Červeň: Z denníka* sú Viera Studeničová, Alžbeta Malovcová, Ida Paulovičová a Bohumil Kosa. Títo autori v edičnej poznámke proklamujú, že (zrejme z lexikálnej stránky...) vychádzajú z podoby Červeňových denníkov publikovaných v roku 1964 (Stanislav Šmatlák: *Modrá a zlatá*. Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry,

Bratislava, 1964 – pozn. M. G.), kde „editor uskutočnil iba pravopisné úpravy v duchu nových pravidiel.“, ale „vzhľadom na miestami až rušivú archaickosť Červeňovho jazyka“ uplatnili digitalizátori pri redigovaní „isté gramatické i lexikálne úpravy v snahe sprístupniť Červeňovo dielo súčasnému čitateľovi, no bez narušenia základného autorovho štýlu...“ (Zlatý fond SME, Z denníka, 2014). Autori napokon svoje rozhodnutie, resp. evidentné zásahy do originálnej podoby textu afirmujú vyhlásením: „Sme presvedčení, že takýto postup bol v záujme sprístupnenia Červeňovho diela širšiemu okruhu čitateľov, osobitne mladých, nevyhnutný.“ (Tamtiež). V poznámke autori výberu na portáli Zlatý fond SME však nikde nekonkretizujú, nešpecifikujú ktoré výrazy Červeňovho jazyka, resp. jeho archaickosť, (ich) vyrušuje, a taktiež nijako nezdôvodňujú použité zmeny a zásahy do textu, ktorý už aj tak bol (aspoň jeden raz) editorsky modifikovaný.

Pri zohľadňovaní kontextuálnej väzby na literárne, dokumentárne a historické hľadisko v intenciách zadanej problematiky, a nie menej i po detailnom bádani faksimile originálnych Červeňových denníkových záznamov, uložených a spravovaných vo fonde Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice v Martine, si dnes dovoľujeme konštatovať, že v kontexte doplnenia a potvrdenia obrazu jedinečného, talentovaného prozaika, ktorému však nemoc a náhla smrť v mladom veku nedovolila naplno realizovať svoje veľké literárne plány a vízie, sa autori výberu z denníka na portáli Zlatý fond SME dopustili pri realizácii svojho výberu niektorých neopodstatnených zásahov, či už pri redigovaní jazykovej stránky textu, alebo nakoniec aj pri samotnom výbere denníkových zápisov, čo v konečnom dôsledku môže ich výstup usvedčovať z neodbornosti, či nie príliš dôkladnej vedomosti kontextuálnych presahov a odborných kompetencií v danej oblasti.

Fundamentálnym nedostatkom a primárnym lapsusom pri koncipovaní a spracovávaní informácií z denníka Jána Červeňa sa nám javí fakt, že autori (digitalizátori) pertraktovaného dokumentu v rámci projektu Zlatý fond SME, a priori nevychádzali z originálnych, autentických dokumentov, resp. z komparácie originálu a modifikovaných spracovaní textu, ale z už realizovaných publikovaných a upravovaných výberov (pozri: Edičná poznámka; Zlatý fond SME, Z denníka, 2014).

Napokon celý výber z Červeňových denníkov, ktorý je zaradený do Zlatého fondu SME je kópiou výberu z denníkov, ktorý vyšiel pod názvom *Ján Červeň: Modrá katedrála* vo Vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov (VSSS) v Bratislave v roku 1998.

Autori dokumentu uverejnenom na portáli Zlatý fond SME v denníkových zápisoch ponechali formálnu podobu ako v spomínanej publikácii vydanéj vo VSSS v roku 1998 – Červeňove denníky sú teda rozdelené do dvoch tematických okruhov nazvaných *O literatúre a tvorbe* a *O sebe a o svete*. V prvej z uvedených častí autori zaradili (takisto, ako v prípade publikácie z roku 1998) chronologicky usporiadané úryvky z denníkov od 26. februára 1935 do 7. októbra 1940), ako aj báseň *Snenie* ako zápis z 27. januára 1940. Druhá časť obsahuje fragmenty denníkových záznamov od pondelka 18. marca 1935 do 25. septembra 1940.

Za nepresnosť považujeme v tomto kontexte absenciu kontextuálnej informácie, že v mnohých záznamoch sa jedná o úryvky, nie teda o originálne plné znenie denníkových zápisov Jána Červeňa, čo nie je nikde v digitálnej publikácii uvedené. Napríklad pri zázname z piatka 24. mája 1935 je denníkový zápis krátený o úvodné sentencie a začína až Červeňovou poznámkou o výročí úmrtia Victora Huga.

Prirodzené sa v tomto prípade javí úsilie zostavovateľa takto upraviť spomínaný záznam, aby

[Zadajte text]

bol tematicky zaraditeľný do okruhu *O literatúre a tvorbe*, no domnievame sa, že by bolo nutné – ak už nie v osobitnej poznámke –, tak aspoň v edičnej poznámke uviesť, že sa jedná o úryvok, alebo krátenú verziu originálneho dennikového záznamu.

Uvedená formálna nenáležitosť sa opakuje aj v ďalších krátených záznamoch bez upozornenia, či poznámky, napr. záznamy z 28. augusta 1935, 13. novembra 1935 atď. Dokonca v zázname z 26. januára 1936 chýba časť originálnej Červeňovej poznámky, ktorá by predsa tematicky kolidovala s časťou nazvanou *O literatúre a tvorbe*: „Aké plemeno povstane, to veru neviem. A vôbec sám neviem, kam idem ja. Iba jedna kontúra je jasnejšia ako všetky iné – byť lepším – to je to, čo nachádzam ako jadro poézie. Ukážeš zlé – dávaš výstrahu – ukážeš dobré – dávaš príklad – ukážeš tak, ako je – povieš niečo o skutočnosti a naznačíš, čoho by bolo treba. Vidím, že som veľmi plytký a že treba ešte mnoho mocných rozmachov, aby som sa dostal do hĺbín, ktoré všedný život nezná.“ (Červeň, Denník 4, 2014) Taký istý postup evidujeme aj pri zápise zo 4. júna 1936, kde chýba zase nasledovná časť dennikového zápisu: „Nechcem si dať nanúkať hľbu dialógov, zvlášť situačných hračiek so slovami. Mám radšej akúkoľvek naivnú vecičku, len nech to nie je dialóg, k tomu ešte knižný. Z toho priamo voňať atrament spisovateľovho pera. Dialóg dáva poznať najlepšie plytkosť, ale je i najlepšou zbraňou. Ale musí sa ňou vedieť narábať. Do toho sa však tak strmo púšťať nesmiem, lebo by ma niekto ešte mohol poraziť mojou vlastnou zbraňou. A teda ju radšej schovajme a vytasme sa s ňou až niekedy, keď budeme v stave ju mocnejšie držať a ňou vládnuť.“

Totíž: veríme, či chce sa nám veriť, že sa toho svet a my s ním dočkáme.“ (Červeň, Denník 5, 2014).

Kurióznym sa ďalej môže javiť napríklad i uverejnenie dennikového zápisu z 8. septembra 1939, kde zostavovatelia na portáli Zlatý fond SME ponechali v zázname len prvé dve vety opäť bez akéhokoľvek komentára o krátení: „Po niekoľkých rokoch opäť pokračujem. Náhle ma to chytilo a márne som sa vzpíeral.“ (Zlatý fond SME, Z denníka, 2014). V originálnom zápise však Červeň toho napísal ďaleko viac: „Častejšie sa ma otec pýta, či si ešte píšem denník. Diví sa, prečo tak nerobím. A ja – vari sa tiež divím. Treba uznať, že tento rok je taký bohatý na udalosti, že ho len ťažko možno zrovnať s hociktorým z tohto storočia. V máji 1938 sa to jedného rána začalo slovíčkom, ktoré išlo od úst k ústam: ‘mobilizácia!’. Zo stupňov univerzitnej budovy sme pozorovali vojenské trojkolky a autá, ktoré zvažali občanov, zbrane a výzbroj. To bol už vlastne len dôsledok marcového anšlusu, ktorý nám už dal pocítiť smrteľný chrapot republiky. Celé leto sme žili za horúčkovitých príprav na našej strane. Hranice boli neustále obsadené políciou a četníctvom. Prišiel september a tie šialené dni k jeho koncu. Evakuácia, všeobecná mobilizácia, zrada západu a okmávanie republiky. Vyhlásenie autonómie prežil som v Prievidzi. Tak aj abdikáciu Benešovu som vypočul na prievidzskom námestí. Ľudia sa prechádzali po temných kútoch a temer si nevšimli hučiaceho tlapača. Nik nevedel, o čo ide...“ (Červeň, Denník 6, 2014).

V zápise z 1. novembra 1939 editori portálu Zlatý fond SME uviedli meno „Mečiar“, pričom v originálnom zázname je uvedená len iniciála priezviska „M.“. Domnievame sa, že v tomto prípade bolo potrebné v poznámke uviesť, že Červeň mal na mysli redaktora Slovenských pohľadov Stanislava Mečiara a ponechať originálnu podobu v tvare „M“. Ten istý prípad sa opakuje aj v zápise z 2. decembra 1939, kde iniciála „M.“ je v Zlatom fonde SME nahradená menom „Mráz“ a iniciála „B.“ menom Brezina bez komentára, či poznámky, že v origináli

nebolo uvedené celé meno.

Výber v Zlatom fonde SME tak v konečnom dôsledku neprináša v kontexte skúmania Červeňovej tvorby a pozostalosti nič nové, ani prevratné. Ide väčšmi o recyklovaný materiál už publikovaných textov, ktorý bol čiastočne jazykovo upravený a modifikovaný, avšak bez detailnejšieho a fundovaného poznámkového aparátu.

JÁN ČERVEŇ – KRÁTKA BIOGRAFIA A EDIČNÁ POZNÁMKA

Ján Červeň, používal aj pseudonym N. E. Vreč, sa narodil 12. februára 1919 v Abramovej, detstvo však prežil v Chotíne pri Nových Zámkoch, kde jeho otec pracoval ako prednosta železničnej stanice. Do gymnázia chodil v Nových Zámkoch, no zmaturoval v Bratislave, pretože jeho otca preložili do Devínskej Novej Vsi. V rokoch 1937– 1941 študoval slovenčinu a francúzštinu na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Po završení vysokoškolských štúdií sa stal suplujúcim profesorom na gymnáziu v Prievidzi. V poslednom ročníku štúdia ochorel na kostnú tuberkulózu a chorobe podľahol 31. júla 1942 v Bratislave. Mal necelých dvadsaťštyri rokov.

Je autorom prozaických textov: *Modrá katedrála* (1942), *Modrá a zlatá* (1964, reedícia doplnená o výber z krátkych próz, záznamy z rukopisného denníka a štúdiu *Shakespeare*). (Literárne informačné centrum, 2014).

Nevelký osobný fond Jána Červeňa obsahuje 66 archívnych jednotiek a je uložený v jednej archívnej škatuli. Archív literatúry a umenia ho získal v roku 2002 od Ladislava Červeňa. Dokumenty pochádzajú z rokov 1925 - 1943, práce týkajúce sa pôvodcu fondu sú z rokov 1996 a 1999.

Korešpondencia nie je rozsiahla. Obsahuje listy s Ladislavom Hanusom a rodičmi Červeňovcami. V korešpondencii iných pisateľov sú listy Matice slovenskej s príbuznými Jána Červeňa (bratom a otcom) a list Stanislava Mečiara, v ktorom informuje otca Jána Červeňa o vydaní knihy noviel *Modrá katedrála*.

Vo vlastných prácach sa nachádzajú jeho básne, zošit noviel a kresby. Medzi práce iných autorov sú zaradené životopis Jána Červeňa napísaný bratom Ladislavom a neúplná diplomová práca Evy Gajdošovej s názvom *Básnik sujetu Ján Červeň*.

Najrozsiahlejšou časťou fondu je dokumentárny materiál osobného charakteru. Najvýznamnejšie sú Červeňove denníky, ktorých je šesť a sú z rokov 1935 - 1940. Ďalej sú v uvedenom fonde dekréty o pracovnom zaradení, index z Univerzity Komenského v Bratislave, legitimácie, parte, rodný list, vysvedčenia z rokov 1925 - 1939 a vlastný životopis.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BALLEK, Ladislav. 1980. Doslov. In *Ján Červeň – Modrá katedrála*. Tretie vyd. Slovenský spisovateľ, Bratislava, 1980. 192 s.

[Zadajte text]

BYSTRICKÝ, Valerián: K niektorým politicko-spoločenským otázkam vývoja Slovenska v rokoch 1935 – 1938. In *Forum Historiae*, 2010, roč. 4, č. 1. ISSN 1337-6861
http://www.forumhistoriae.sk/FH1_2010/texty_1_2010/bystricky.pdf

ČERVENĚ, Ján. *Denník 4*. 2014. 158 s. Rukopis. Diskusia z roku 1935 - 1936. Umiestnenie: Martin : Slovenská národná knižnica. Archív literatúry a umenia. Signatúra 243A15.

ČERVENĚ, Ján. *Denník 5*. 2014. 162 s. Rukopis. Diskusia z roku 1936. Umiestnenie: Martin : Slovenská národná knižnica. Archív literatúry a umenia. Signatúra 243A16.

ČERVENĚ, Ján. *Denník 6*. 2014. 139 s. Rukopis. Diskusia z roku 1939 - 1940. Umiestnenie: Martin : Slovenská národná knižnica. Archív literatúry a umenia. Signatúra 243A17.

ČERVENĚ, Ján. 1998. *Modrá katedrála*. Prvé vyd. Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava, 1998. ISBN 80-88735-70-0. 112 s.

ELIÁŠ, Michal. 2013. Kongres slovenských spisovateľov v roku 1936. In *NOVÉ SLOVO* [online]. Nové slovo; 2008 [cit. 2014-07-06. Dostupné na internete:
< http://noveslovo.sk/c/Kongres_slovenskych_spisovatelov_v_roku_1936>

LITERÁRNE INFORMAČNÉ CENTRUM. 2014. Životopis [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné na: < http://www.litcentrum.sk/slovenski-spisovatelia/jan-cerven#curriculum_vitae>

PUCHALA, Vladimír. 1998. Lyrické stimuly epického deja v diele Jána Červeňa. In *Literika*. ISSN 1335-180X, 1998, roč. III, č. 1, s.608.

VANTUCH, Anton. 1983. SAINTE-BEUVE, kritik a človek. In *Sainte-Beuve/Literárne eseje a portréty*. Prvé. vyd. Tatran, Bratislava, 1983. s. 6.

ZLATÝ FOND SME. 2014. *O projekte*. [online]. [cit. 2014-07-15]. Dostupné na: < <http://zlatyfond.sme.sk/dokument/o-projekte/>>

ZLATÝ FOND SME. 2014. *Z denníka*. [online]. [cit. 2014-07-23]. Dostupné na: < http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1144/Cerven_Z-dennika/1>

Tento článok vznikol s podporou projektu „Pamäť Slovenska- Národné centrum excelentnosti výskumu, ochrany a sprístupňovania kultúrneho a vedeckého dedičstva“ (ITMS:26220120061) v rámci OP Výskum a vývoj spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

